

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ОСВІТИ, НАУКИ ТА ІННОВАЦІЙ

Р І Ш Е Н Н Я

До протоколу № 51
від 16 грудня 2020 року

Про стан та перспективи формування нормативно-правової бази у сфері забезпечення інноваційного розвитку України

Заслухавши у порядку здійснення Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій контрольних функцій інформацію першого заступника Міністра освіти і науки України Кизима М.О., заступника Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України Романішина О.В., голови підкомітету з питань науки та інновацій Комітету з питань освіти, науки та інновацій Колюха В.В. про стан та перспективи формування нормативно-правової бази у сфері забезпечення інноваційного розвитку України, а також детально обговоривши це питання, Комітет відзначає таке.

Для побудови ефективної економіки, заснованої на знаннях і технологіях п'ятого та шостого технологічних укладів, Україна має формувати сучасну національну інноваційну політику з урахуванням жорсткої конкуренції на світовому ринку, яка посилюється в умовах розвитку інтеграційних процесів.

У цьому контексті інноваційний розвиток сьогодні є стратегічним завданням, яке передбачає комплекс взаємопов'язаних політичних, економічних, правових і організаційних заходів, спрямованих на запровадження ефективної системи створення, поширення та використання нових знань і технологій для забезпечення безпеки держави і громадян, якісного життя людей та задоволення їх потреб.

Формування ефективного законодавства у сфері інноваційної діяльності є неодмінною умовою інноваційного розвитку країн. Згідно з світовою практикою, на рівні законів та підзаконних актів визначається: компетенція органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності та їх взаємодія; обсяги та способи фінансування інноваційної діяльності з Державного

бюджету; механізми податкової, кредитної підтримки інноваційної діяльності, розвитку інноваційної інфраструктури тощо.

Правова основа інноваційної діяльності в Україні визначається Конституцією України та формується спеціальними законами України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про інноваційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про наукові парки», «Про індустриальні парки», системою законів з охорони прав інтелектуальної власності, а також кодексами України, що визначають бюджетну та податкову політику держави.

Чинна законодавча база у сфері інноваційної діяльності, яка була сформована на початку двохтисячних років, суттєво змінена за рахунок внесення до законів обмежуючих заходів або призупинення діючих в них положень. Як наслідок, правова система інноваційної діяльності втратила системність та пріоритетність, має низьку ефективність і не відповідає сучасним вимогам та завданням, які стоять перед державою.

У поточному році закінчується термін дії встановлених Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» пріоритетних напрямів науки і техніки, а в наступному 2021 році стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності, визначених Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні». Однак, за час дії цих пріоритетів в державі не було створено, як то вимагається законом, комплексної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів, їх фінансового та ресурсного забезпечення. Крім того, починаючи з 2014 року рішенням Уряду України встановлено заборону на формування нових державних цільових програм, що суттєво позначилось на досягненні поставлених цілей.

У сфері науки, технологій та інновацій діє понад 50 міжнародних договорів.

Особлива роль знань та інновацій для розвитку України закріплена в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Зокрема, Угодою передбачено створення в Україні сприятливого середовища з передачі технологій та спрощення комерційного використання інноваційних продуктів.

У затвердженій 14 вересня 2020 року Указом Президента України Стратегії національної безпеки України магістральним напрямом розвитку української держави визнано європейську інтеграцію.

Для реалізації цього напрямку Україна має виконати Угоду про асоціацію з ЄС, що передбачає максимальне наближення українського законодавства до законодавства ЄС.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС охоплює різні напрями співпраці, і передбачає співробітництво у сферах, які є головними рушіями інноваційного поступу України, а саме за напрямками: науки і технологій (статті 374-377), цивільних космічних досліджень та використання космічного простору (статті 371-373); промисловості та підприємництва (статті 378-380); освіти, навчання та молодіжної політики (статті 430-436).

Наразі Україна дуже повільно просувається шляхом проєвропейських реформ. За проведенням моніторингом стану виконання Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію найбільше складнощів викликає реалізація завдань за напрямом співпраці «Наука, технології та інновації, космос».

За роки незалежності в Україні критично знизився рівень розвитку інноваційної діяльності і в останні роки досяг найнижчих показників. Інноваційна активність підприємств у рази нижча ніж в країнах Європейського Союзу. Україна все більше перетворюється в постачальника на зовнішні ринки сировинних ресурсів та виробів з незначною доданою вартістю і втрачає свої позиції у розвитку науки та випуску наукоємної продукції.

За даними Державної служби статистики України інноваційна діяльність в Україні характеризується наступними показниками.

У 2019 році в Україні інноваційну діяльність у промисловості здійснювали 782 підприємства, що становить 13,8% від загальної кількості промислових підприємств.

Обсяг фінансування інноваційної діяльності у 2019 році становив 14 млрд. 220, 9 млн. грн, при цьому частка фінансування інноваційної діяльності у співвідношенні до ВВП, як і у 2018 році, залишилася на рівні 0,3%.

Основним джерелом фінансування інновацій у 2019 році залишаються власні кошти підприємств – 12 млрд. 474,9 млн. грн (або 87,7% загального обсягу фінансування інновацій).

Кошти державного бюджету отримали 6 підприємств, загальний обсяг яких становив 556,5 млн. грн (3,9%); кошти іноземних інвесторів отримали 3 підприємства в обсязі 42,5 млн. грн (0,3%); обсяг коштів з інших джерел становив 1 млрд. 147,0 млн. грн (8,1%).

Із загальної кількості інноваційно активних підприємств здійснювали: внутрішні та зовнішні НДР – 24,4%; придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 64,7%; придбання зовнішніх знань – 4,5%; інші роботи – 20,6% підприємств.

За видами економічної діяльності найбільші частки інноваційно активних підприємств припадають на виробництво харчових продуктів – 16,8 %, виробництво машин і устаткування, н.в.і.у. (не введені в інші угруповання) – 10,2%.

Обсяг реалізованої інноваційної промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності у 2019 році склав 34 млрд. 264,893 млн. грн.

Реалізовано інноваційної промислової продукції (товарів, послуг) за межі України - на 18,6 млрд. грн., зокрема харчових продуктів – на 758 млн. грн. та продукції металургії – на 11 млрд. 852 млн. грн.

При цьому слід врахувати, що у 2019 році експортовано для переробної промисловості інших країн продукції АПК на 22 млрд. 144,2 млн. дол. США, а металургійної галузі на 10 млрд. 255,7 млн. дол. США.

Наведені дані свідчать про величезний потенціал для розвитку інноваційної промисловості та створення нових високотехнологічних підприємств, а з іншого боку підтверджують те, що Україна продовжує перетворюватись в сировинний придаток інших країн.

Конкурентними перевагами України, як зазначає Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, є показники Глобального індексу конкурентоспроможності, Глобального індексу інновацій. Але важко з цим погодитися.

Так, відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності у 2019 році Україна зайняла 85 позицію. Серед складових, які визначають цей індекс, показники: розмір ринку 47 місце, навички – 44, ринок товарів – 57, інфраструктура – 57;

А відповідно до Глобального індексу інновацій у 2020 році Україна зайняла 45 позицію. До показників складових Глобального індексу інновацій відносяться наступні: освіта - 23 місце, дослідження (R&D) - 44 місце, створення знань (патенти та винаходи) - 23 місце, політична та операційна стабільність - 123 місце, ефективність уряду - 93 місце, верховенство права - 109 місце, регуляторна політика - 88 місце, легкість початку бізнесу - 52 місце.

З аналізу наведених даних виходить, що основою національної інноваційної конкурентоспроможності є людський капітал, тобто знання та навички, якими володіють люди, які дають їм змогу створювати цінність у світовій економічній системі. Отже освіта, наука та результати наукових досліджень є головною конкурентною перевагою держави, яка сьогодні ще забезпечує повагу до держави і її інтелектуального надбання.

З іншого боку, діяльність Уряду України, виконання законів, верховенство права та регуляторна політика є стримуючими факторами високотехнологічного розвитку держави і потребують вдосконалення та модернізації.

Комітет відзначає, що попри неадекватну у всі роки незалежності політику держави щодо сфери освіти і науки України та всі руйнівні процеси в цих сферах, освіта і наука та створюваний їх зусиллями інтелектуальний людський капітал ще залишаються визначальним фактором при оцінці конкурентних переваг України і світовому вимірі.

Державне управління національною інноваційною системою сьогодні не є цілісним і розподілене між Міністерством освіти і науки України (забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової,

науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій), Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності в реальному секторі економіки), Міністерством цифрової трансформації України (забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цифрових інновацій та технологій), Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України (забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності у стратегічних галузях промисловості).

Єдиного представника державної влади, який би ніс відповідальність за цілісність і ефективність реалізації інноваційної політики, не визначено і на рівні віце-прем'єр міністра України, що суттєво впливає на стан інноваційного розвитку держави, її економіки та життя громадян.

За таких обставин Міністерство фінансів України перебирає на себе ініціативу та не властиві для нього функції, втручається в процес реалізації державної інноваційної політики, вживає заходи, які стримують розвиток освітянського та науково-технічного потенціалу його спрямованість на вирішення поставлених завдань.

А з іншого боку, Міністерство освіти і науки України не відстоює і не забезпечує вчасну реалізацію законів України, перш за все «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту». Міністерство не забезпечило також підготовку та подання нових пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, які закінчуються у цьому році.

Важливим для розвитку інновацій є розбудова інноваційної інфраструктури, яка забезпечує зв'язок між наукою та виробництвом, формує ринок об'єктів інтелектуальної власності в трикутнику «бізнес-наука-інвестиції».

За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України в Україні сьогодні функціонують: 40 індустриальних парків, 26 наукових парків, 16 технопарків, 24 центри інновацій та технологічного трансферу, 22 інноваційних центри, 38 центрів комерціалізації, 24 інноваційних бізнес-інкубатори, більше 30 кластерів, одне інноваційно-виробниче об'єднання, інші стартап-школи (суб'єкти господарювання, які надають теоретичні знання та практичні навички у сфері створення та діяльності стартапів), інкубаційні програми (програми для новостворених підприємств, спрямовані на розвиток стартапу), центри інтелектуальної власності (суб'єкти господарювання, що забезпечують реалізацію освітньо-професійних, освітньо-наукових та наукових програм, а також підвищення кваліфікації працівників у сфері інтелектуальної власності), венчурні та інвестиційні фонди, центри науково-технічної та економічної діяльності тощо.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» та з метою здійснення фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів

господарювання різних форм власності, а також залучення вітчизняних та іноземних інвестицій утворено Державну інноваційну фінансово-кредитну установу. Сьогодні координацію та здійснення контролю за діяльністю Державної інноваційної фінансово-кредитної установи покладено на Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України (постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2020 № 819).

У 2018 році Кабінетом Міністрів України (розпорядження від 07.11.2018 № 895) утворено Фонд розвитку інновацій, діяльність якого спрямовано на надання грантової підтримки стартапам та іншим інноваційним інфраструктурам. Проте, законодавством на сьогодні ці питання не врегульовано.

Є й інші нагальні проблеми, вирішення яких вкрай необхідне для забезпечення розвитку науки, технологій та інновацій. Зокрема, щодо врегулювання питань охорони інтелектуальної власності та вдосконалення системи державного управління національною інноваційною системою як єдиним інноваційним циклом; обов'язкове періодичне оновлення переліку актуальних напрямів наукових досліджень та забезпечення інтеграції науки і вищої школи задля їх вирішення.

З метою вдосконалення законодавчої бази у сфері науки, технологій та інновацій Міністерством освіти і науки України рік тому завершено розробку проектів законів України «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання діяльності у сфері трансферу технологій» щодо підвищення рівня впровадження (комерціалізації) результатів наукових досліджень та «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо стимулювання інноваційної діяльності бюджетних установ».

Зазначені законопроекти ще не внесені до Кабінету Міністрів України для їх подальшого подання до Верховної Ради України, за відсутності належного погодження з Міністерством фінансів України.

Міністерство освіти і науки України планує завершити розробку таких законопроектів:

«Про основні засади формування та реалізації пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні» щодо формування єдиної системи пріоритетних напрямів після 2021 року.

«Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» щодо визначення правових та економічних засад підтримки та розвитку інноваційної діяльності, національної інноваційної екосистеми.

«Про інноваційні парки», щодо створення та функціонування інноваційних парків.

«Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо забезпечення діяльності різних видів дослідницьких інфраструктур та сприяння їх об'єднанню з метою оптимального використання їхніх ресурсів.

Комітет відзначає, що особливістю держав-членів ЄС є провідна роль національних стратегій та середньострокових планів у розвитку досліджень, розробок та інновацій. Вказані акти розробляються з врахуванням національних пріоритетів та загальноєвропейської політики у сфері досліджень та інновацій, фінансуються за рахунок фондів ЄС і національних бюджетів. Стратегії та плани є основним чинником розвитку національного законодавства та реалізуються через прийняття актів урядових агентств із проведення конкурсів під пріоритети та із застосуванням механізмів, визначених планами та стратегіями.

Національні стратегії розвитку досліджень, розробок та інновацій розробляються на основі стратегічного планування розвитку економіки на довго-, середньо- та короткостроковий періоди.

З урахуванням наведеної інформації та обговорення порушеного питання Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій **в и р і ш и в:**

1. Інформацію про стан та перспективи формування нормативно-правової бази у сфері забезпечення інноваційного розвитку України взяти до відома.

2. Визначити, що чинна нормативно-правова база у сфері інноваційного розвитку України не забезпечує досягнення основних цілей державної політики та реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності.

3. Рекомендувати Кабінету Міністрів України:

3.1. Упорядкувати систему управління інноваційною діяльністю, визначити центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій, здійснення координації діяльності в сфері інноваційної діяльності інших центральних органів виконавчої влади.

3.2. Розробити Стратегію розвитку України на інноваційній основі та відповідні середньострокові плани розвитку досліджень, розробок та інновацій.

3.3. У відповідності до законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» сформувати державну цільову програму прогнозування науково-технічного та інноваційного розвитку України. Для цього скасувати пункт 12 Постанови Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 року №710 «Про ефективне використання державних коштів» та визначити джерела фінансування на 2021 рік державної цільової програми прогнозування науково-технічного та інноваційного розвитку України.

Подати до Верховної Ради України пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та пріоритетні напрями інноваційної діяльності.

3.4. Забезпечити підготовку та подання до Верховної Ради України комплексу проектів законів щодо запровадження фінансових, кредитних,

податкових механізмів розвитку інноваційної діяльності в Україні з метою наближення національного законодавства до законодавства держав-членів Європейського Союзу.

3.5. Подати до Верховної Ради України проект Закону України про зміни до Бюджетного кодексу України щодо віднесення до власних надходжень та визначення напрямів використання доходів, отриманих державною науковою установою, закладами вищої освіти, що повністю фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, у вигляді частини прибутку від діяльності господарського товариства (дивідендів), а також доходів, отриманих ними від розпорядження частками (акціями) у статутних капіталах господарських товариств.

4. Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій з метою напрацювання комплексних рішень щодо вдосконалення нормативно-правової бази з врегулювання проблемних питань інноваційної діяльності в Україні створити спільну робочу групу з Комітетом Верховної Ради України з питань економічного розвитку, Комітетом Верховної Ради України з питань цифрової трансформації із залученням Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України.

5. Контроль за виконанням цього рішення покласти на Голову Комітету Сергія Бабака.

Голова Комітету

Сергій БАБАК